

Historie a současná obnova archeologického areálu s bazilikou sv. Vavřince v prostoru NKP Praha-Vyšehrad

Ivana BOHÁČOVÁ, Bořivoj NECHVÁTAL

ANOTACE: V roce 2011 byla provedena sanace archeologického areálu s relikty baziliky sv. Vavřince v prostoru NKP Praha-Vyšehrad. Příspěvek se zabývá historií areálu, který vznikl v roce 1934 nad odkrytými pozůstatky hlavní a jižní baziliky a představuje tak jednu z nejstarších prezentací torzální architektury v někdejší Československu. Zde objevené stavby přitom náleží k nejstarším sakrálním památkám české architektury. Autoři představují realizovaný projekt a současně na příkladu této památky přibližují památkovou péči o kulturní dědictví Prahy v období první republiky.

1

2

Úvod

V roce 2011 přistoupila Královská kolegiátní kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě na podnět Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i.,¹ k sanaci archeologického areálu s bazilikou sv. Vavřince, jehož je správcem. Areál byl zbudován po výzkumu vedeném Komisí pro výzkum Vyšehradu nad relikty hlavní a jižní lodi baziliky při někdejší děkanství (čp. 14; obr. 1, 2). Severní loď baziliky včetně dvou podlaží její apsidy je dosud z podstatné části dochována ve stávající budově (obr. 1). Projekt sanace formulovaný I. Boháčovou² byl vyvolán neutěšeným stavem areálu, pro jehož provoz nebyla dlouhodobě stanovena žádná pravidla a byl vystaven nekontrolovanému pohybu návštěvníků i vlivu vegetace, prostupující do něj z otevřeného venkovního prostoru v jižním sousedství. To vše vedlo k postupné degradaci obnažených korun zdí obou objevených staveb, raně románské baziliky a pozůstatků starší, předrománské stavby, i k borcení posledních zbytků historických terénů. Projekt byl kromě nákladů pokrytých kapitulou a Archeologickým ústavem (dále ARÚ) podpořen účelovou dotací Magistrátu hl. města Prahy kapitule (400 000 Kč), jeho ar-

cheologická část pak Pražským archeologickým fondem (70 000 Kč). K zajištění projektu byla v roce 2009 podepsána smlouva o spolupráci mezi kapitulou a ARÚ.

Historie výzkumu archeologického areálu in situ

Přehled etap výzkumu

Archeologickému výzkumu prostoru baziliky a jeho nejbližšího okolí a jeho výsledkům byly nedávno věnovány detailní studie v rámci monografického výstupu koordinovaného B. Nechvátalem.³ Ty kromě popisu zdí a jejich interpretace zpřístupnily bohatou terénní dokumentaci z předchozích výzkumných etap. V rámci tohoto příspěvku se tak omezíme jen na shrnutí nejvýznamnějších výsledků výzkumu a zaměříme se především na informace týkající se organizace a zajištění dílčích etap výzkumu a sou-

■ Poznámky

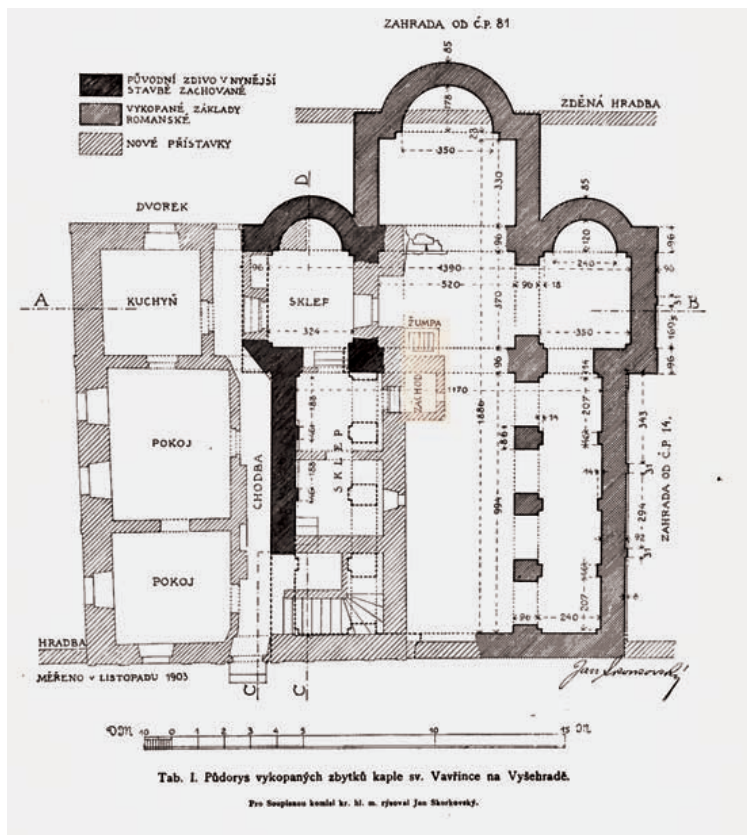
1 BOHÁČOVÁ, Ivana; NECHVÁTAL, Bořivoj; ŠILHOVÁ, Ale-
na. *Praha – NKP Vyšehrad. Zpráva o stavu archeologické-
ho areálu s bazilikou sv. Vavřince*. Praha: NPÚ, 2007. Ulo-
ženo v Archivu NPÚ GnŘ, č. j. NPÚ-302/8416/2008.

Obr. 1. Praha-Vyšehrad, NKP. Prostor zahrady při ně-
kdejší děkanství s odkrytými a zakonzervovanými pozů-
statky baziliky sv. Vavřince a betonovým stropem. (Foto:
A 9088 – Památkový sbor hl. města Prahy, A. Alexander,
10. 10. 1934; Archiv hlavního města Prahy – AHMP
a Archeologický ústav AV ČR, v. v. i. – ARÚ)

Obr. 2. Praha-Vyšehrad, NKP. Bazilika sv. Vavřince. Stav
areálu po dokončení výzkumu a zbudování betonového
stropu. (Foto: A 9090 – Památkový sbor hl. města Prahy,
A. Alexander, 10. 10. 1934; AHMP a ARÚ)

2 BOHÁČOVÁ, Ivana. *NKP Vyšehrad 2010–2011, areál
s kostelem sv. Vavřince*. Ppč. 99/2. Zpráva o archeologic-
ké části projektu sanace archeologického areálu realizo-
vané s pomocí prostředků Pražského archeologického
fondeu na základě smlouvy mezi Královskou kolegiátní ka-
pitulou sv. Petra a Pavla na Vyšehradě a ARÚ AV ČR, Pra-
ha, v. v. i., a rozhodnutí MHMP z 4. 11. 2010. Praha: ARÚ
AV ČR, Praha, v. v. i., 2011. Uloženo v Archivu Archeolo-
gického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i., č. j. TX-2011-2968.

3 NECHVÁTAL, Bořivoj et al. *Rotunda sv. Martina a bazíli-
ka sv. Vavřince na Vyšehradě. Archeologický výzkum*. Pra-
ha: Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., 2009. ISBN
978-80-87365-23-6.

Tab. I. Půdorys vykopaných zbytků kaple sv. Vavřince na Vyšehradě.

Pro Soupisu zemědě. kr. m. n. zjednal Jan Skorkovský.

3

časné otázky památkové péče o jednu z nejvýznamnějších relikvií české raně středověké sakrální architektury.

Počátek zájmu o prostor, nalézající se v bezprostředním jižním sousedství čp. 14, souvisí s náhodným nálezem dlaždic, k němuž došlo v roce 1884 při rekonstrukci zázemí kanovnické rezidence.⁴ Na tento náález a identifikaci stávající apsidy severní lodi baziliky navázal pak nejprve v roce 1893 výzkum B. Matějky a v roce 1903 cíleně vedený výzkum Archeologického sboru Muzea království českého, během něhož byl odkryt celý zbývající půdorys této raně románské stavby.⁵

Následný výzkum baziliky sv. Vavřince a jejího nejbližšího okolí byl součástí rozsáhlé kampaně, která se rozvinula na Vyšehradě ve 20. letech 20. století na základě požadavku tehdejšího Ministerstva školství a národní osvěty (MŠANO) v souvislosti se zamýšleným regulačním plánem pro Prahu. Orgánem, který zajišťoval maximální možnou odbornou úroveň výzkumných a na ně navazujících konzervačních prací, byl *odborný komitét vyšehradský* (Komise pro výzkum Vyšehradu)⁶ ustavený 30. ledna 1924 na popud téhož ministerstva Státním archeologickým ústavem (SAÚ; NA, MŠANO kar. 3195, čj. 12785) a v úzké součinnosti s Památkovým sborem hlavního města Prahy. Interiér baziliky a dvě menší sondy v jeho bezprostředním jižním a západním sousedství byly poté zkoumány ještě výzkumem Archeologického ústavu ČSAV Praha, vedeným PhDr. B. Nechvátalem

v letech 1968–1970.⁷ Ten se soustředil především na ověření pozice jedinečné reliéfní dlažby s motivy bájných tvorů a císaře Nerona, označené jako dlažba vyšehradského typu,⁸ a interpretaci relikvií neznámé stavby zjištěné do tvaru rovnoramenného kříže. Poslední terénní aktivitou byl komplexní revizní výzkum dříve zkoumaných ploch, realizovaný v rámci projektu sanace v roce 2011, a na něj bezprostředně navazující záchranný výzkum při rekonstrukci odvodnění areálu.

Aktivity Památkového sboru MHMP a Komise pro výzkum Vyšehradu

Výzkum Vyšehradu byl pod vedením Komise zahájen ještě v roce jejího ustanovení. Subvencován byl z několika zdrojů. Kromě Ministerstva školství a národní osvěty poskytl dílčí podporu na terénní výzkum a následné zabezpečení nálezů také Ministerstvo veřejných prací a Obec pražská, opakovaně přispěl nemalými částkami i prezident republiky T. G. Masaryk. Ten např. již v roce 1924, kdy výzkum osobně navštívil, věnoval na podporu výzkumné činnosti obnos 25 000 Kč (NA, MŠANO kar. 3195, čj. 85091/24). Část prostředků na výzkum – na tehdejší poměry rozhodně nezanedbatelná – byla díky aktivnímu přístupu Komise získána na vstupném při dočasném zpřístupnění odkrytých objektů⁹ nebo z přednášek pro veřejnost, provázených, jak zdůrazňuje jedna ze

Obr. 3. Vyšehrad. Půdorys relikvií baziliky sv. Vavřince. Zatímco Herain připisuje autorství zaměření Janu Skorkovskému, v publikaci B. Matějky (1903) je téměř shodný náčrt se stejným datováním (listopad 1903) podepsán Rudolfem Kříženeckým. Náčrt se liší jen v detailech (vyznačením přístavek a uvedením objednatele – Soupisové komise u prvého z nich). Zvýrazněn je prostor prvního nálezu dlaždic z roku 1884. (Reprofoto z HERAIN, J., cit. v pozn. 4, tab. I., 1904)

zpráv Komise, *světelnými obrazy*. Publicitě výsledků výzkumu věnovala Komise poměrně značnou pozornost, cyklus přednášek o jeho výsledcích byl zahájen hned v prvním roce výzkumu. V roce 1930 byl schválen publikační plán výsledků výzkumu, k jeho naplnění však v složitém období 30. let a vzhledem k poměrně brzkým úmrtím některých členů Komise nedošlo.¹⁰

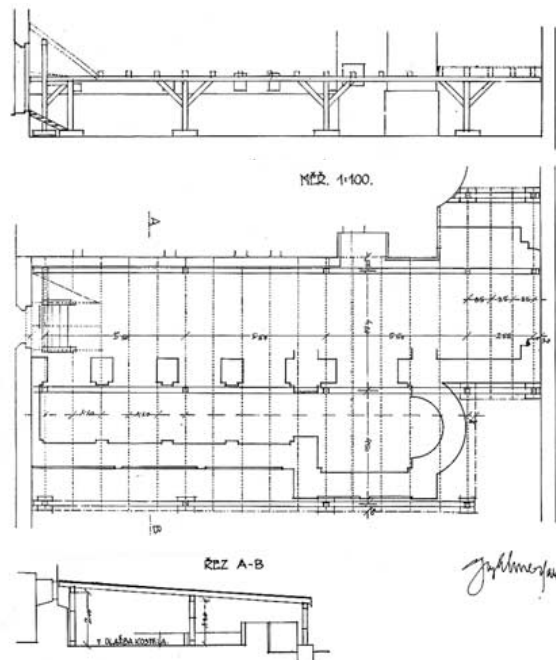
Komise pro výzkum Vyšehradu se prostřednictvím SAÚ obracela každoročně na MŠANO s žádostí o subvenci nejen na výzkum, ale také, a to zejména, na pokrytí výloh na zabezpečení objevených zdív, neboť jejich zajištění bylo nad rámec jejích aktivit (NA, MŠANO, kar. 3195). Archivní dokumenty s výjimkou výzkumných deníků vesměs nerozlišují, kterých konkrétních poloh se údaje týkají, zejména finanční výdaje jsou pojaty pro výzkum jako celek. Nelze tedy vesměs odvodit, jaké částky byly věnovány na výzkum té které plochy, na následnou konser-

■ Poznámky

- 4 HERAIN, Jan. O Vyšehradě starém i novějším. Vykopané zbytky kaple sv. Vavřince na Vyšehradě. *Zvláštní otisk z časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze*. 1904, roč. 11. Bez ISSN. S. 16.
- 5 MATĚJKA, Bohumil. Zbytky románské chrámu objevené na Vyšehradě. *Památky archeologické*. 1903, roč. 20, s. 525–534, tab. LXX–LXIII. Bez ISSN; HERAIN, J., cit. v pozn. 4, s. 16–18, tab. 1.
- 6 Předsedou Komise byl jmenován prof. dr. L. Niederle, místopředsedou msg. E. Šittler, dalšími členy pak prof. dr. V. Birnbaum, vrchní rada K. Buchtela, K. Čapek, dr. K. Guth, J. A. Jíra, dr. J. Květ, dr. J. Schránil a dr. A. Stocký.
- 7 NECHVÁTAL, B., cit. v pozn. 3, s. 166–284.
- 8 HEJDOVÁ, Dagmar; NECHVÁTAL, Bořivoj. Raně středověké dlaždice v Čechách I a II. *Památky archeologické*. 1970, roč. 61, s. 397–407. Bez ISSN. S. 100–183 a s. 395–471.
- 9 Kromě účetních dokladů nás o takových aktivitách informuje i dochovaný oficiální dopis adresovaný Presidiu zemské školní rady z října 1929, který oznamuje, že *Komise pro výzkum Vyšehradu zpřístupnila vykopávky po dobu tří týdnů a počítá s účastí školních skupin*.
- 10 MÜLLER, Jiří. *Návrh instalace předmětů z výzkumu Vyšehradu v muzeu na Výtoni*. Interní materiál. Praha, 1963. Uloženo v Archivu ARÚ AV ČR, Praha, v. v. i., č. j. 867/1965.

4

5

Obr. 4. Praha-Vyšehrad, NKP. Bazilika sv. Vavřince, pohled od severu na severní líc zdíva mezi hlavní lodí a jižní apsidou s ochrannými cementovými prvky piliře a jihovýchodního nároží transeptu. (Foto: A 7592 – Památkový sbor hl. města Prahy, A. Alexandr, 10. 10. 1932; archiv AHMP a ARÚ)

Obr. 5. Areál s bazilikou sv. Vavřince. Projekt prozatímního zastřešení z roku 1933. Autor Ing. Jan Almer (vrchní mag. rada, člen Pam. sboru). (Reprofoto: detašované pracoviště ARÚ – Vyšehrad, 2012)

vaci objevených zdív či zpracování získaných pramenů. Jednou z výjimek je vyúčtování spol. Ing. Jaromír Schwarz a spol.¹¹ za rok 1925, kdy bylo za dočasné zabezpečení odkrytých zdív baziliky sv. Vavřince (obr. 4) účtováno 5 082,40 Kč.

Supervizi nad provedenými konzervačními pracemi měl Státní památkový ústav pro Čechy v Praze, který také ve zmíněném konkrétním případě ministerstvu doporučoval úhradu prací, které byly *technicky účinně a ve smyslu požadavků ochrany památek bezvadně provedeny* (NA, MŠANO kar. 3195, čj. 37038/25). I když většina dochované korespondence mezi Komisí, respektive SAÚ a MŠANO se týká problematiky výzkumu a na něj navazujících prací obecně, v jejich rámci nalezneme i některé pasáže věnované jak přímo vlastnímu odkryvu baziliky sv. Vavřince, tak otázkám budoucího využití a zabezpečení areálu, v němž se bazilika nalézá. Vedle Komise a v součinnosti s ní se na zajišťování výzkumu a jeho finančního krytí podílel Památkový sbor hl. města Prahy. Ten hrál zásadní roli při dokumentaci odkrytých reliktů zdív a zejména při snahách o jejich uchování a prezentaci veřejnosti. Mimořádný

význam v tomto ohledu měli dva jeho členové – především radní pražského magistrátu R. Hlubinka, referent Památkového sboru, a také architekt J. Almer.

V archiváliích, které se z doby činnosti Památkového sboru dochovaly, lze nalézt dokumenty svědčící o mimořádném nasazení a nadšení, s jakými členové Památkového sboru (oba jmenovaní byli současně činiteli Klubu Za starou Prahu) usilovali o záchranu a dokumentaci pražských památek obecně. Tyto dokumenty přibližují i zcela konkrétní problémy, s nimiž se potýkali, a způsob jejich řešení. Jsou mj. svědectvím o obecných principech fungování památkové péče v rámci tehdejšího pražského magistrátu.

Výmluvným příkladem je, přes jistý nádech delikátnosti, zápis z jednání 3. září 1925, týkající se právě areálu baziliky sv. Vavřince. Do její hlavní lodi byl totiž při rekonstrukci kanovnícké rezidence v roce 1884 zbudován záchod (obr. 3). K řešení této situace byla svolána komise za účasti radních obce, úřadu kanalizačního, Vyšehradské kapituly, Komise pro výzkum Vyšehradu i SPÚ. V zápise se mj. konstatuje: *jest obava, že chatrné zdívo žumpy, jakož i zdívo záchodu vysype se dovnitř odkopaných zbytků historické stavby... Z důvodů bezpečnostních, estetických i zdravotních doporučuje se naříditi, aby záchod i se žumpou ze stávajícího místa byl odstraněn a postaven nový záchod... Na tuto úpravu budiž předem přiložen plán stavb. úřadu ke schválení... Za pozornost stojí i tamtéž uvedené prohlášení zástupců Komise pro výzkum Vyšehradu: *Snahou výzkumné komise Vyšehradské – samozřejmou – jest, aby vybavené zbytky basiliky při čp. 14/VI zůstaly pro budoucnost zachované v patrnosti. Proto**

se komise snaží, aby zbytky tyto převzaty byly v majetek obce pražské, jakožto majetek veřejný a aby převzetí jejich stalo se ve stavu konservačně i esteticky – památky tak významné – důstojném. Z tohoto hlediska vyjednávala komise již soukromě s Vyšehradskou kapitolou o přeložení klosetu. Poněvadž však komise nevládne takovými finančními prostředky, aby sama přeložení klosetu mohla obstarati, appeluje co nejsnažněji na kapitolu Vyšehradskou, jakožto osvědčenou podpůrkyni všech vlasteneckých i kulturních snah našeho národu, aby svou obětavostí napomohla k dosažení zmíněného přeložení. Komise považuje nezbytnost toho za tak samozřejmou, že důvodů k svému apelu neuvádí, spoléhajíc, že u Vyšehradské kapitoly toho není třeba. Závěr pasáže je přes archaický styl našemu uvažování až překvapivě blízký: ...Za úhradu značného nákladu spojeného s přeložením klosetu zavazuje se komise přispěti ze svých prostředků obnosem 5.000 Kč. Žádá také o svolení, aby potřebný výkop jak pro přístavbu, tak i pro kanalizační potrubí mohla vykonati sama do té hloubky, po kterou v zájmu výzkumu bude zapotřebí (AHMP, fond Magistrát HMP, ref. IA, k inv. č. III-22545/25).

Z hlediska památkové ochrany je jedním z pozoruhodných momentů i zmíněný pokus o zajištění budoucnosti areálu jeho převedením ze soukromých rukou církve do majetku státu nebo obce zformulovaný Komisí pro výzkum Vyšehradu, adresovaný Radě hlavního města Pra-

■ Poznámky

11 Stavební společnost se sídlem v Praze a celorepublikovým působením.

6

Obr. 6. Praha-Vyšehrad, NKP. Osazení provizorních vrat ve vybourané ohradní zdi. Dole pozůstatky západní obvodové zdi baziliky. V úrovni podlahy patrné ojedinělé dlaždice in situ. Evidenční číslo a autor neznámé. (Reprofoto: detašované pracoviště ARÚ – Vyšehrad, 2012)

hy (NA, MŠANO kar. 3195, čj. 97749/25). Protože v roce 1925 byly již dle vyjádření MŠANO relikty baziliky dostatečně sanovány, mělo péči s předpokládanými minimálními náklady převzít město (AHMP, fond Magistrát HMP, ref. IA, inv. č. 300). Ačkoliv Rada HMP i vyšehradská kapitula se záměrem vyslovily souhlas, k jeho realizaci nejspíše nedošlo. Řešení situace patrně komplikoval stále narůstající nedostatek peněz. V roce 1932 je Komisi požadována od MŠANO subvence alespoň na provizorní zastřešení areálu dřevěnou konstrukcí (obr. 5), finanční prostředky byly přislíbeny pro rok 1933 (NA, MŠANO kar. 3195, čj. 154583/32). V říjnu 1933 na základě iniciativy R. Hlubinky rozhodl Památkový sbor hl. m. Prahy o využití provizorního projektu J. Almera pro definitivní překrytí prostoru betonovým stropem (AHMP, fond Magistrát HMP, ref. IA, Památkový sbor, ad čj. 259 a 279, inv. č. 10, karton 9) a bezprostředně poté finance uvolněny (AHMP, fond Magistrát HMP, ref. IA, Památkový sbor, RHMP čj. 35465-O.H./33, inv. č. 10, karton 9). *Betonový kryt* byl opětovně urgován ještě na jaře roku 1934 (AHMP, fond Magistrát HMP, ref. IA, Památkový sbor čj. 128 P. sb.) a konečně v průběhu téhož roku zbudován, jak dokládá fotodokumentace Památkového sboru a ji provázející inventáře (obr. 1–2). Zbudováním betonového stropu se areál zapsal do historie památkové péče po III. nádvoří Pražského hradu jako jedna z nejstarších pražských expozic archeologických památek *in situ*. K definitivní úpravě vlastního areálu pro veřejnost došlo mezi lety 1936–1938.¹²

Prvorepublikový výzkum baziliky, dochovaná dokumentace a péče o odkryté stavební relikty

Výzkum baziliky byl započat 18. srpna 1924 a pokračoval v letech 1925 a 1931. Veden byl dle zápisů v denících výzkumu v roce 1924 J. Böhmem a v roce 1925 M. Grbičem. Prvním krokem bylo vybourání vstupního otvoru do ohradní zdi, která překryla bázi zdiva západního průčelí baziliky (obr. 6). Restaurátorské a konzervační práce byly prováděny průběžně. Kromě náleзовých deníků (detašované pracoviště ARÚ, Vyšehrad), jejichž detailní výpověď shrnuje ve své práci Ladislav Varadzin,¹³ se obecnější zevrubné informace o postupu prací v prostoru baziliky sv. Vavřince a o základních nálezech dozvídáme z ojedinělých dochovaných zpráv, podávaných Komisí pro výzkum Vyšehradu či prostřednictvím SAÚ ministerstvu nebo např. Radě hlavního města Prahy, a také z protokolů jednání Památkového sboru. Tyto dokumenty se nalézají roztroušeny ve fondech Národního archivu a Archivu hlavního města Prahy. Z nich např. vyplývá, že první konzervační práce proběhly již v roce 1924. Na základě jejich výsledku bylo konstatováno, že je možné, aby prostor baziliky, resp. *důležitý vědecký poznatek* zůstal *pro budoucnost badatelům i veřejnosti uchován provždy přístupný...* (NA, MŠANO kar. 3195, čj. 97749/25). Připomeňme si nejvýznamnější nálezy – pokud jde o ně, tak pro rok 1924 bylo v témže dokumentu uvedeno, že v případě čp. 14 a jeho okolí byly *...ze sutin a násypů úplně vybaveny zbytky románského kostela /baziliky/ z XI. stol. a zjištěna dodnes stávající do domu čp. 14 pojatá jeho severní loď...* a dále i že *zdejší ranně křesťanský hřbitov byl bedlivě prozkoumán a nalezeny pozůstatky starších ještě staveb, dosud ještě ne dosti vědecky určených* (NA, MŠANO kar. 3195, zpráva k čj. 8548/28). Na nález stavby starší než vlastní bazilika upozor-

nil již zmíněný dopis Komise radě hlavního města Prahy z roku 1925. Právě tento nález vedl k návrhu, aby pozemek, na němž se bazilika nalézala, byl převeden na majetek státní či obecní. Zpráva SAÚ za rok 1925 kromě základních informací o výzkumu hřbitova a o skutečnosti, že v bazilice byla vyzdvížena podlaha, pod níž bylo zjištěno podélné obezdění pilířů, zmiňuje dodnes diskutovanou starší hliněnou podlahu,¹⁴ *jež leží pod dlaždicovou podlahou a nese zřejmé stopy provizornosti* (NA, MŠANO, kart. 3195, příloha k čj. 393/25). Dalším pramenem, stručně informujícím i o některých detailech výzkumu, je souhrnná zpráva uložená v archivu ARÚ, vypracovaná posledním žijícím členem Komise J. Müllerem v roce 1963. Ta shrnuje kromě základních objevů další činnost Komise.¹⁵ V této zprávě Müller kromě starší stavby *pod apsidou jižní lodi a při průčelí kostela*¹⁶ opět a oproti terénnímu deníku již bez zpochybnění hovoří o hliněné podlaze a také zmiňuje malbou zdobené omítky vnitřních stěn.¹⁷

Ani obšírné pátrání v existujících fondech AHMP a NA (AHMP fond Památkového sboru hl. m. Prahy a Magistrátu,¹⁸ NA fondy MŠANO, SPS) nezachytilo žádnou stopu po detailním zaměření zmíněných nálezů v interiéru baziliky. Jeho absenci v dochované dokumentaci výzkumu, přechovávané na detašovaném pracovišti ARÚ na Vyšehradě, konstatoval již L. Varadzin. Bohužel pro rok 1925, kdy pokračoval v bazilice výzkum pod úrovní raně středověké dlažby, deník na rozdíl od předchozích záznamů z roku 1924 již neobsahuje detailní skici náleзовé situace v interiéru baziliky.

Dokonalá měřičská dokumentace, která pro bezprostřední západní okolí kostela a navazující prostor Soběslavovy ulice zachycuje veškeré detaily, včetně údajů o nadmořské výšce v ab-

■ Poznámky

¹² MÜLLER, J., cit. v pozn. 10.

¹³ VARADZIN, Ladislav. Bazilika sv. Vavřince na Vyšehradě. Zhodnocení dosavadních archeologických výzkumů v bazilice a jejím okolí. In NECHVÁTAL, B., cit. v pozn. 3, s. 302–399.

¹⁴ VARADZIN, L., cit. v pozn. 13; KUNEŠ, Petr. *Protokol – technologická laboratoř. 9–12 archeologický areál baziliky sv. Vavřince, Praha-Vyšehrad, popis a rozbor materiálu podlahy, podklad pro archeologický výzkum*. Interní materiál. Praha: NPÚ ÚP, 2012, č. j. 302/8215/2011. Uloženo v Archivu NPÚ GmŘ, Praha.

¹⁵ MÜLLER, J., cit. v pozn. 10.

¹⁶ MÜLLER, J., cit. v pozn. 10, s. 6.

¹⁷ MÜLLER, J., cit. v pozn. 10, s. 5; srov. HERAIN, J., cit. v pozn. 4, s. 17

¹⁸ Magistrátní fond HMP není dosud zcela uspořádán, některé archiválie by tedy mohly být ještě v budoucnu nalezeny.

Obr. 7. Praha-Vyšehrad, NKP. Areál s bazilikou sv. Vavřince. Schody zřízené od severu do hlavní lodi (nověji vstup zrušen). (Foto: A9099 – Památkový sbor hl. města Prahy, A. Alexandr, 10. 10. 1934; archiv AHMP)

Obr. 8. Praha-Vyšehrad, NKP. Areál s bazilikou sv. Vavřince. Pohled shora – 3D dokumentace stavu areálu před zahájením projektu. (3D scan: Zdeněk Marek, scanner Pharo, 2011)

Obr. 9. Praha-Vyšehrad, NKP. Areál s bazilikou sv. Vavřince. Stav 1925 (?). Evidenční číslo a autor neznámé. Šipkou označeno zdivo oblouku jižní apsidy předrománské stavby předcházející vznik baziliky. (Reprofoto: detašované pracoviště ARÚ – Vyšehrad, 2012)

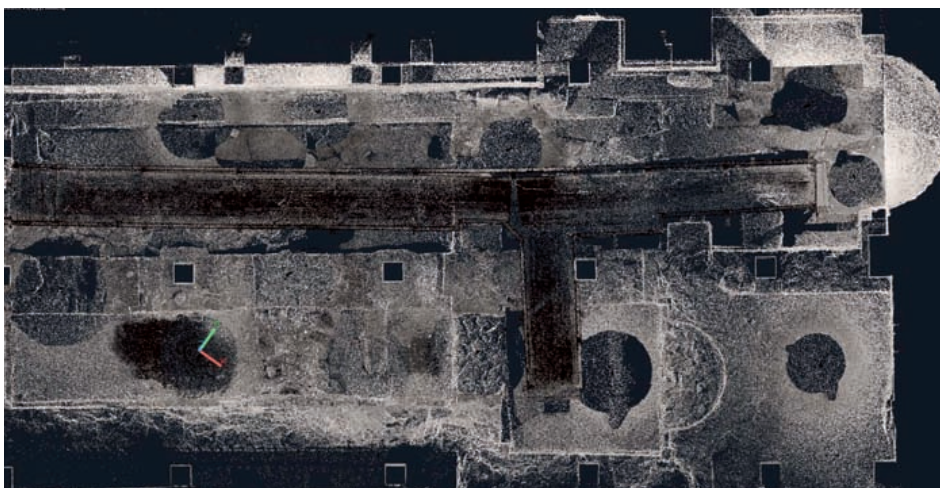
7

solutních číslech, a je vybavena i lokalizací fotografických záběrů s číselnými odkazy (G. Varvažovský, říjen 1931, 1:50; AHMP, sbírka plánů inv. č. 2741), v případě baziliky zobrazuje jen její základní půdorys.

Vznik archeologického areálu s relikty baziliky sv. Vavřince

Prameny k definitivní úpravě areálu, tj. k fixaci zdi a překrytí reliktvů baziliky betonovým stropem a dalším zmiňovaným úpravám, dochované v archivních fondech (NA, AHMP, Muzeum hlavního města Prahy), jsou sporadické. Z výše citovaného dokumentu (AHMP, ad čj. 259 a 279, inv. č. 10, karton 9; se dozvídáme jednak o konzervaci zdiva *sochařem Čapkem*, zejména však o návrhu využít prvotní provizorní projekt arch. J. Almera pro realizaci definitivního zastřešení *deskou železobetonovou po stranách otevřenou, která znemožní jednak vzrůst vegetace na zbytcích, jednak uchrání opukové zdivo od rozpadávání po deštích a podobných nepohodách...*

Při konfrontaci prvotního projektu s realizovaným řešením je zřejmé, že jeho koncepce *zatímního zastřešení* v základních rysech definitivnímu řešení odpovídá. Areál byl zpřístupněn po schodišti (obr. 5), po němž bylo možné sestoupit až přímo na upravenou podlahu, situovanou cca do výše 80 cm pod úroveň koruny obvodového zdiva jižní lodi. Náčrt řezu počítá s dlažbou kostela jako s výchozí úrovní (úprava pochozí úrovně dlažbou či jiným způsobem ale nebyla v interiéru stavby v 60. letech patrná). Návštěvník by se tak pohyboval přímo v úrovni někdejší podlahy baziliky, tedy těsně nad úrovní ústupků základů baziliky, resp. těsně nad korunami zdiva průběžných mezilodních pasů. Shodně s definitivní úpravou vnější ohraničení areálu respektuje jižní zeď transeptu. Strop měl být nesen dřevěnou konstrukcí, zakotvenou ve třech řadách na čtyřech bodech. Zatímco konstrukce v interiéru baziliky měla být zřejmě jen zapřena do podlahy baziliky, vnější stojky jsou zakotveny ve zděných pilířcích. Areál byl původně koncipován jako průchozí, neboť do

8

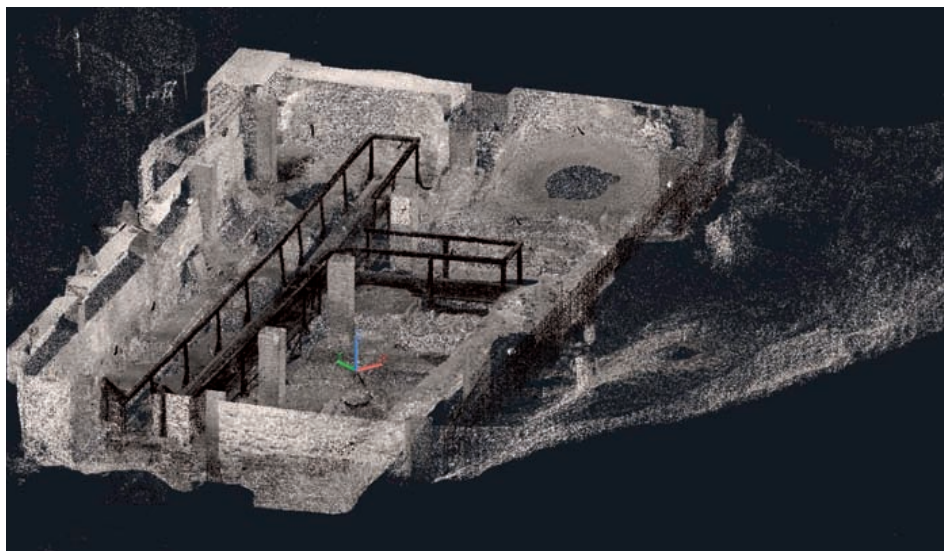
9

hlavní lodi bylo možné sestoupit i od severu ze dvorku za severní apsidou baziliky (obr. 7). V rámci definitivního řešení zpřístupnění areálu veřejnosti byly dřevěné podpory nahrazeny cihelnými pilíři, nesoucími betonovou desku. Rozestupy mezi pilíři byly o něco zkráceny, takže betonový strop je v současnosti nesen třemi řadami pěti pilířů. Zčásti jsou ukotveny v obvodových zdech, střední řada je ale zakotvena přímo na historickém zdivu, tedy způsobem dnes již nepřipustným (obr. 8). Zvláště expono-

vané části zdiva baziliky – především nárožní partie a patky pilířů – byly průběžně zpevňovány kvalitní (cementovou?) maltou, jejíž forma více méně – např. u pilířů hlavní lodi, ne však standardně, jak je patrné u úpravy jihovýchodního nároží baziliky (obr. 4, 9) –, respektovala dochovaný stav zdiva. Prvotní izolaci od venkovního prostoru byly snad kovové sítě, které před osazením řemeslně již kvalitněji provedenou mříží v 70. letech vyplňovaly volný prostor mezi betonovým stropem a povrchem venkov-

10

11

ního terénu. Tato mříž, která chrání areál do současnosti, však nenaplňovala funkci zábrany proti pronikání vegetace a drobného zvířectva z venkovního prostoru. V severní stěně navazující na jižní obvodovou zeď čp. 14 byl později místo vstupu ponechán pouze otvor umožňující přirozené proudění vzduchu, rovněž opatřený mříží. Do otvoru vybouraného v ohradní zdi byl přibližně v místech původního vstupu do baziliky nejpozději v roce 1926 osazen kamenný portál (obr. 6, 10). Pískovcový novorománský portál s motivy z vyšehradského koronovačnického kodexu, který je spojován s prvním českým králem Vratislavem II., podle Jiřího Müllera¹⁹ pochází z období novorománské úpravy rotundy sv. Martina z let 1878–1880, kterou prováděl Antonín Baum (1836–1892). Portál ležel řadu desetiletí mezi stavebním odpadem za novogotickým domem kostelníka, čp. 102/VI, stojícím jihozápadně od kapitulního kostela. V těchto místech bylo kamenické otevřené pracoviště stavební hutě, která prováděla regotizaci chrámu sv. Petra a Pavla. Skutečné důvody, proč nebyl portál použit jako

vstupní do rotundy sv. Martina, neznáme, možná nevyhovoval formátově, neboť byl příliš malý, snad se jevil i málo reprezentativní.

Po ukončení revizního výzkumu B. Nechvátala zůstaly obnaženy jak nadzemní partie zdiva baziliky, tak části základové. V jižní lodi byl ponechán malý profil zachycující původní stratigrafii, jediný, který nebyl znehodnocen během předchozích výzkumů. Pro návštěvníky areálu byla po roce 1970 zřízena dřevěná lávka nad úrovní terénu dle projektu Ing. arch. Milana Šarapatky z Odboru kultury Národního výboru hlavního města Prahy. Lávka byla zhotovena z měkkého dřeva a vedla hlavní lodí po celé její délce až k jejímu závěru, s malým výběžkem do lodi jižní. Nosné trámkové lávky spočívaly na obnažené úrovni přirozeného podlaží, do něhož byla lávka ukotvena. Toto umístění bylo zcela nevhodné, neboť lávka znepřístupnila jak pohledově, tak fakticky zdivo starší stavby a zamezila zcela jeho údržbě (obr. 11). Areál byl vybaven přehledným plánkem a v jižní lodi spočívalo několik z hlediska užitého materiálu nepříliš zdařilých replik dlaždic vyšehradského

Obr. 10. Praha-Vyšehrad, NKP. Areál s bazilikou sv. Vavřince. Vchod do areálu s vykopávkami. Pseudorománský portál do míst předpokládaného vstupu do baziliky nechal osadit kanovník E. Šittler. (Foto: A2669 – Památkový sbor hl. města Prahy, A. Alexandr, 8. 10. 1926; archiv AHMP)

Obr. 11. Praha-Vyšehrad, NKP. Areál s bazilikou sv. Vavřince. Pohled od jihozápadu. 3D dokumentace stavu areálu včetně situování dřevěné lávky pro návštěvníky před zahájením projektu sanace v roce 2011. (3D scan: Zdeněk Marek, scanner Pharo, 2011)

typu (sádra, cement?). Následně zpřístupnění archeologického areálu s bazilikou sv. Vavřince formou pouhého vyzvednutí klíče v bufetu v kanovnícké rezidenci čp. 14 v Soběslavově ul. vedlo k jeho postupné devastaci. Návštěvníci si odnášeli v nejednom případě kameny z raně středověkých zdív jako „suvenýr“, někteří i používali nijak nestřežený prostor jako WC.

Projekt sanace 2010–2011

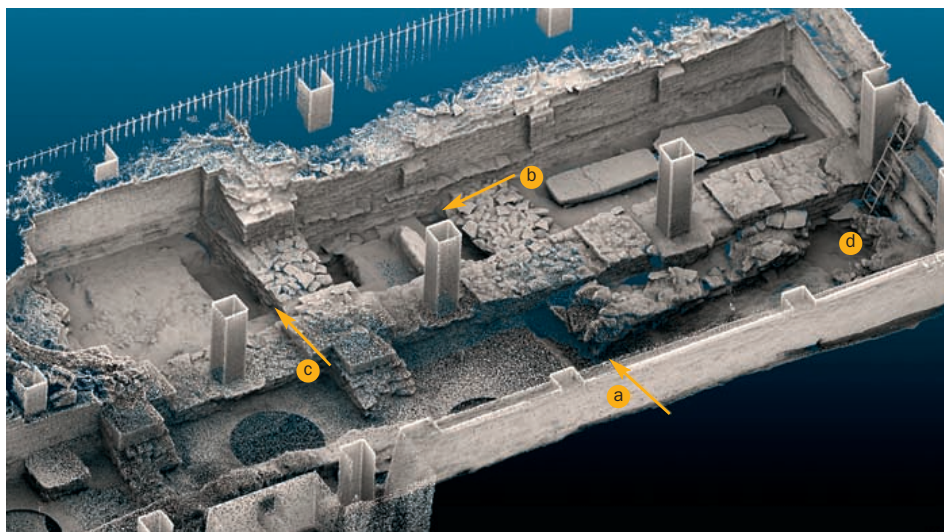
Prvořadým cílem projektu sanace bylo zastavení degradace zdiva baziliky, stabilizace zčásti obnaženého, ale průběžné kontrole nepřístupného zdiva starší stavby a konečně revize a záchrana případných posledních zbytků historických terénů. Současně byl projekt, v jehož rámci měly být odstraněny veškeré novodobé heterogenní zásypy vzniklé postupně při dílčích etapách výzkumu, vhodnou příležitostí k úplnému ověření situace podlaží. Projekt byl rozdělen do čtyř základních etap – 1) fáze přípravné (2010), 2) fáze základního začištění a dokumentace, 3) revizního výzkumu a 4) fáze konzervace, restaurování a základní úpravy areálu (vše 2011). Nad jeho rámec byla kapitule navržena instalace řemeslně hodnotnějších replik dlažby vyšehradského typu v jedné z částí jižní lodi baziliky a zhotovení informačních materiálů pro veřejnost. Archeologická část projektu a navazujících konzervačních a restaurátorských prací byla formulována a garantována ARÚ. Práce na projektu byly od přípravné fáze prováděny průběžnými konzultačními schůzkami se zástupci NPÚ, tehdy ústředního pracoviště, a další odborné veřejnosti, při nichž byly upřesňovány jednotlivé kroky jeho realizace (viz dokumentaci k projektu).²⁰ Technická a stavební část projektu byla zajišťována kapitulou, konkrétně její dodavatelskou firmou RK stavební, s. r. o.

■ Poznámky

19 Ústní sdělení B. Nechvátalovi z r. 1966: Jiří Müller (1899–1967), tehdy poslední žijící člen Komise pro výzkum Vyšehradu, působil jako její asistent.

20 BOHÁČOVÁ, I., cit. v pozn. 2.

Obr. 12. Praha-Vyšehrad, NKP. Areál s bazilikou sv. Vavřince. 3D dokumentace stavu interiéru baziliky po odstranění zásypů z jednotlivých výzkumných etap a vyhloubení drobných sond do podlaží podél vnitřních liců jižní části zdiva starší stavby. Relikty starší stavby: a – dříve odkryté vnitřní jihozápadní nároží, b – směr pokračování zdiva k východu, c – směr pokračování zdiva k jihu, d – narušení západní obvodové zdi. Stav před zasypáním interiéru baziliky do úrovně základového ústupku. Dokumentace před znovuodkrytím jižní apsidy. (Vizualizace: Zdeněk Marek, scanner Pharo září–říjen 2011, zpracování dat Matouš Semerád, 2014)

12

Obr. 13. Praha-Vyšehrad, NKP. Areál s bazilikou sv. Vavřince. Ivana Boháčová – Jan Mjartan: Stylizované vyznačení průběhu zdiva předrománské stavby. (Foto: Jan Mjartan, 2011)

13

Základní záměr projektu byl formulován již v roce 2007, současně byl navržen postup řešení projektu, zahájeno jednání s vlastníkem areálu, započaty první kroky k exaktní dokumentaci stavu areálu a postup sanace konzultován jak s vlastníkem, tak s NPÚ. Zahájení přípravné fáze projektu předcházelo ošetření zdiva hlavní apsidy protiplísňovým přípravkem v letech 2004 a 2006²¹ a provedena byla rámcová dokumentace stavu areálu, kterou zajistila laboratoř ARÚ. Na realizaci vlastního projektu v letech 2010 a 2011 se vedle I. Boháčové podíleli B. Nechvátal a L. Varadzin. L. Varadzin byl pověřen provedením revizního terénního výzkumu a na něj navazujícího záchranného výzkumu, realizovaného v souvislosti s nezbytnou rekonstrukcí odvodňovacího systému vně baziliky podél její jižní lodi.

V rámci přípravné fáze projektu bylo zahájeno monitorování klimatu a vypracován odborný posudek k ochraně zdiva a celkovému stavu areálu.²² Následně byl areál zbaven nečistot a prorůstající zeleně. Kromě běžné fotodokumentace se podařilo v rámci testování 3D scanneru Pharo²³ bezúplatně zajistit v několika fázích dokumentaci stavu areálu a postupu prací. Revizní výzkum byl zaměřen na ověření posledních reliktních kulturních vrstev, situace podlaží a předrománské stavby. Ve většině plochy interiéru baziliky bylo dochováno již jen přirozené podlaží. Z něj na několika místech v západní polovině areálu vystupují oblázky vltavské říční terasy. Za zmínku stojí skutečnost, že úroveň dosažená prvorepublikovým výzkumem byla od následného zásypu, tvořícího definitivní pochozí úroveň v interiéru stavby, oddělena térovým papírem, který se dochoval až do dnešních dnů. Na některých místech byl tak jediným dokladem jinak nedokumentovaného rozsahu výzkumu.

Jak v interiéru, tak vně baziliky se podařilo zachytit další relikty postupně identifikované předrománské stavby a propojit všechny její dosud nalezené části v jediný celek. Odkryv

obnažil podstatnou část jižní poloviny půdorysu této stavby. Oproti původní představě, kdy byla rekonstruována stavba ve tvaru kříže,²⁴ bylo zjištěno, že jeho odkryté jižní křídlo se nelomí směrem dovnitř, jak bylo předpokládáno, ale pokračuje dále jižním směrem pod obvodové zdivo baziliky (obr. 12) a posléze – již vně baziliky – se stáčí do oblouku apsidy. Překvapivým poznatkem byla právě existence jižní apsidy předrománské stavby, jejíž pozůstatky (obr. 19) a také na ně navazující zdivo směřující dále k východu²⁵ byly odkryty sice již v roce 1925, nebyly však dány do spojitosti s relikty odkrytými v interiéru baziliky. Podle dochované jižní části půdorysu lze předpokládat stavbu centrálního typu, a to zcela neobvyklých rozměrů (celkový minimální rekonstruovatelný rozměr dosahuje ve východozápadním směru cca 25 metrů). Typologicky blízké stavby se vyskytují především na území někdejší byzantské říše, této problematice bude ale věnováno samostatné studium. Předběžně o nález a jeho problematice referoval autor výzkumu společně s B. Nechvátalem.²⁶

■ Poznámky

21 BOHÁČOVÁ, I.; NECHVÁTAL, B.; ŠILHOVÁ, A., cit. v pozn. 2.

22 KOTLÍK, Petr. *Posouzení stavu a rámcový návrh opatření k ochraně archeologického zdiva kostela sv. Vavřince na Vyšehradě*. Praha, 2010. Odborný posudek. Srov. BOHÁČOVÁ, I., cit. v pozn. 2.

23 Dokumentace byla provedena Z. Markem. Data a vybrané výstupy byly předány zcela zdarma, vzhledem k mimořádné technické a tedy finanční náročnosti tehdejšího zpracování získaných digitálních dat ale jen v omezené kvalitě.

24 KAŠIČKA, František; NECHVÁTAL, Bořivoj. *Otonská architektura na Vyšehradě a její rekonstrukce*. *Umění*. 1976, roč. 24, č. 5, s. 429–436. ISSN 0049-5123.

25 Skutečnost, že i východní úsek zdiva lemujícího od jihu apsidu hlavní lodi byl znám, dokumentuje jednoznačně nález zbytku térového papíru toto zdivo v jeho východní části překrývajícího.

26 VARADZIN, Ladislav; NECHVÁTAL, Bořivoj. *Objev sakrální stavby překvapivého půdorysu pod bazilikou sv. Vavřince na Vyšehradě v r. 2011*. *Předběžná zpráva. Průzkumy památek*. 2012, roč. 19, č. 2, s. 170–176. ISSN 1212-1487.

14

15

Obr. 14. Praha-Vyšehrad, NKP. Bazilika sv. Vavřince. Poškozená zadržka apsidy jižní lodi baziliky. Stav 22. srpna 2011. (Foto: Ivana Boháčová, 2011)

Obr. 15. Praha-Vyšehrad, NKP. Bazilika sv. Vavřince. Pohled od jihu na nejvýchodnější úsek dochovaného zdiva předrománské stavby pod jižní apsidou baziliky sv. Vavřince: a – ukončení oblouku jižní apsidy, b – pokračování zdiva k východu. Vyznačena přibližná pozice keramických nálezů. (Foto: Ivana Boháčová, 2011)

Vlastní sanace areálu se řídila několika základními pravidly: 1) Zásahy do terénu mimo podloží terénu byly omezeny na již prozkoumané terény, resp. na začištění dříve dosažených úrovní nebo kompaktních povrchů značně degradovaných terénů či zdív. 2) Zdiva byla po separaci geotextilií zasypána hrubozrnným pískem do úrovně umožňující pohyb v areálu, která odpovídá přibližně rozhraní základového a nadzemního zdiva baziliky a blíží se úrovni původní podlahy. 3) Zdivo starší, předrománské stavby stavěné na jílové pojivo bylo zasypáno kompletně a linie průběhu jeho dochovaných líců byla nad úrovní koruny zdiva znázorněna opukovými kameny, volně loženými a zapuštěnými v písku (obr. 13). 4) Veškeré sanační zásahy byly prováděny jako minimalistické, dozdívky byly zvoleny jen v místech, kde hrozila destrukce, zdicím materiálem byla vápenná malta. Výjimkou, která vybočila z tohoto pravidla, byla úprava hloubkově narušené zadržky jižní apsidy (obr. 14), k jejímuž poškození dělníky společnosti RK stavební, s. r. o., došlo ještě v průběhu sanačních prací. V nutné míře byly zpevněny hliněné bloky a jílové pojivo starší stavby (ad konzervace a užití prostředky blíže konzervátorská zpráva).²⁷

V rámci projektu byly provedeny i některé dodatečné analýzy, jejichž cílem bylo zhodnotit v maximální možné míře dostupné prameny, jejichž vypovídací hodnota se dnes již nenávratně vytrácí.

Problémem je absence pramenů, na jejichž základě by bylo možné datovat vznik starší z obou staveb. Jedinou oporou, kterou máme k dispozici, je stratigrafická pozice této stavby vůči bazilice a samotné počátky raně středověkého Vyšehradu.²⁸ Osamocené keramické zlomky, získané z východní části jejího obnaženého zdiva, se technologií hlásí k běžné produkci mladší fáze středohradištního, případně starší fázi mladohradištního období. Byly nalezeny autorkou projektu při začišťování situace pro dokumentaci (obr. 15) v hliněném pojivu předrománské stavby. Pokus o odebrání vzorku pro pylové analýzy, případně analýzu C14 byl zcela neúspěšný, neboť sediment organickou složkou neobsahoval. Posledním typem analýzy byl rozbor uloženin z dochovaného terénního bloku. Vzorek byl odebrán v jeho jižní části těsně pod předpokládanou úrovní podlahy baziliky, která se makroskopicky projevovala na povrchu bloku vrstvičkou více či méně kompaktní maltoviny (obr. 16). Analýza vzorku přítomnost malty nepotvrdila,²⁹ prokázala však vztah mezi antropogenní činností a vznikem uloženin těsně nad úrovní přirozeného terénu. Autor analýzy se přiklání k záměrné tvorbě souvrství, kterou preferuje před náhodným ukládáním např. stavebního odpadu. Zvažována je i možná souvislost mezi touto vrstvou a podkladem pro uložení dlaždic. Maltové lůžko je opakovaně zmiňováno i autory prvorepublikového výzkumu. Je tak pravděpodobné, že v konkrétním místě odběru v jižní části bloku maltová kra nezůstala dochována. V každém případě tento dochovaný kontrolní blok obsahuje poslední pozůstatek situace označené aktéry prvorepublikového výzkumu za hliněnou podlahu. Tu lze považovat za nejstarší doklad antropogenních aktivit v daném místě. Pod ním se nalézají již jen vrstva charakteru půdního typu, překrývající relikt valounové vrstvy, náležící jednomu z nejvýše položených pozů-

statků vltavské terasy. Současně je torzo tohoto bloku dnes již posledním dokladem prvo- stratigrafie v interiéru baziliky.

Součástí navrženého řešení definitivní úpravy areálu s bazilikou sv. Vavřince byla instalace replik dlažby vyšehradského typu v prostorově omezené části jižní lodi.³⁰ Dlažba z baziliky sv. Vavřince na Vyšehradě je jednou z nejvýznamnějších archeologických památek z této lokality. Byla nalezena při všech archeologických výzkumech prvním nálezem z roku 1884 počínaje. Nálezům byla již od počátku věnována značná pozornost a byla provedena jejich analýza po stránce archeologické, morfologické a typologické.³¹ K dlaždicím vyšehradského typu patří dále dlaždice ze Sázavy, Ostrova, Starého Plzně, Olomouce – Hradiště, nověji také z baziliky sv. Václava ve Staré Boleslavi, rotundy sv. Václava na Malé Straně v Praze a ze Žatce. K interpretaci vyšehradské dlažby se později v celoevropském kontextu vrátila M. Dufková, dle níž dlažbu musíme interpretovat jako významový celek.³² Řazení jednotlivých

■ Poznámky

27 MJARTAN, Jan. *Sanace a konzervace základového zdiva tzv. předrománské stavby a základů zdiva baziliky sv. Vavřince v areálu baziliky sv. Vavřince v Praze Na Vyšehradě*. Interní zpráva. Praha, 2011. Dodatek ad čj. TX-2011-2968. Uloženo v Archivu ARÚ AV ČR, Praha, v. v. i.

28 VARADZIN, L.; NECHVÁTAL, B., cit. v pozn. 25.

29 KUNEŠ, P., cit. v pozn. 14.

30 Instalaci replik byla věnována samostatná studie, která, ač vznikla až v návaznosti na tento text, byla publikována v roce 2013: BOHÁČOVÁ, Ivana. Replika dlažby vyšehradského typu v bazilice sv. Vavřince na Vyšehradě. Vícegenerační archeologický výzkum a současná prezentace archeologické památky. *Staletá Praha*. 2013, roč. 29, č. 2, s. 114–125. ISSN 0231-6056.

31 HEJDOVÁ, D.; NECHVÁTAL, B., cit. v pozn. 8.

32 DUFKOVÁ, Marie. Fantastický svět na vyšehradské

16

17

Obr. 16. Praha-Vyšehrad, NKP. Bazilika sv. Vavřince. Detail severní části terénního bloku s maltovou krou ve svrchní části a výběhem říční terasy na bázi stratigrafie. Kontaktní prostor mezi svrchní částí stratigrafie a základovým pasem hlavní lodi byl dlouhodobě exponován a je poškozen. Vztah maltové kry a zdi nelze na snímku jednoznačně interpretovat, kresebná dokumentace výzkumu zachytila ještě její průběh nad základovým vykopem pasů. (Foto: Ivana Boháčová, 2011)

Obr. 17. Praha-Vyšehrad, NKP. Bazilika sv. Vavřince. Pohled k závěru jižní lodi baziliky s instalací repliky vyšehradské dlažby před apsidou v jižním poli transeptu. Pracovní záběr – fáze před definitivním dokončením, stav 5. 11. 2012. (Foto: Ivana Boháčová, 2011)

vých motivů ve stejném formátu chápe jako princip kompoziční rovnováhy. Podle starších úvah o tematice vyšehradských dlaždic a jejich symbolice dle B. Nechvátala motivy dlaždic v duchu křesťanské ideologie vyjadřují vítězný zápas Boha s ďáblem, člověka s hříchem. Okrajový ornament úponkového typu čtvercového formátu je možné chápat jako symbolické vyjádření „uzlu“, tedy symbolu na odvrácení zlých sil. Může představovat tzv. „gordický uzel“, tedy skutečně magický element, který máme doložen na Vyšehradě např. u zlomku dna tuhové zásobnice s pletencovým ornamentem ze staré sbírky bývalého Kapitulního muzea na Vyšehradě (dnes v Muzeu hlavního města Prahy).³³ Dosud nebyla jako okrajovému zakončení dlažby v případě sv. Vavřince věnována pozornost dlaždicí s palmetou. Je třeba konstatovat, že se jedná o motiv, který může působit dojmem prvku z mladšího horizontu dlažby. Běžně se ale s tímto motivem setkáváme v knižní malbě v 11. století, např. ve Vyšehradském kodexu např. na fol. 3^v, kde rámuje scénu Rodokmen Kristův s dvanácti představiteli izraelských kmenů.³⁴ S motivem stylizované palmy se

pravidelně setkáváme i na památkách architektury na raně středověkých tympanonech. S dlaždicí tohoto typu lze tedy počítat jako se současnou s dlaždicemi šestibokými. Výchoziskem pro zvolenou skladbu byly zejména primární prameny, kterých je však naprostý nedostatek. Proto lze řešení skladby (obr. 17) považovat jen za jedno z možných.³⁵

Závěr

Realizací projektu se podařilo prodloužit existenci archeologického areálu s pozůstatky baziliky sv. Vavřince a s relikty starší, předrománské sakrální stavby. Význam tohoto areálu tkví především ve skutečnosti, že kromě toho, že jsou v něm dochovány jedny z nejstarších sakrálních staveb na našem území, představuje sám o sobě vedle Pražského hradu jednu z prvních forem prezentace archeologického dědictví v tehdejší Československu s použitím ve své době nejmodernějších technologií.³⁶ Díky mimořádnému úsilí Památkového sboru hl. města Prahy zůstaly podstatné části půdorysů obou sakrálních staveb dochovány i pro současnost a výjimečné památky mohly být zpřístupněny nejen nejširší veřejnosti, ale také dalšímu výzkumu. Výzkum realizovaný v rámci sanace areálu v roce 2011 přinesl mimořádný a neočekávaný objev v podobě dalších úseků základů předrománské stavby, která je i podle výpovědi jen zčásti odkrytého půdorysu typologicky dosud na našem území bez analogií.

Definitivní úprava areálu včetně reinstalace lávky³⁷ a informačních panelů je záležitostí kapituly jako správce areálu. Dle závazného stanoviska Magistrátu hl. m. Prahy (z 4. listopadu 2010) musí být konečná úprava řešena samostatným projektem, který zabezpečí areál pro zamýšlený běžný návštěvníkový provoz. To současně umožní periodickou kontrolu a nezbytné

základní udržovací či rekonzervační práce, které byly realizovány projektem doporučenými.

Příspěvek vznikl díky podpoře Ministerstva kultury dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace č. RVO:67985912/With institutional support No. RVO:67985912.

■ Poznámky

dlažbě. NECHVÁTAL, Bořivoj (ed.). *Královský Vyšehrad. 2. Sborník příspěvků ke křesťanskému miléniumu a k posvěcení nových zvonů na kapitulním chrámu sv. Petra a Pavla*. Praha : Karmelitánské nakladatelství, 2012. ISBN 80-7192-599-3. S. 57–73.

33 NECHVÁTAL, Bořivoj. Neznámý typ středověké hrnčířské značky z Vyšehradu. *Archaeologia Historica*. 2006, roč. 31, s. 427–432. ISSN 0231-5823; ISBN 80-7275-061-5 MVS.

34 MERHAUTOVÁ, Anežka; SPUNAR, Pavel. *Kodex vyšehradský. Korunovační evangelistář prvního českého krále*. Praha : Academia, 2006. ISBN 80-200-1354-7.

35 BOHÁČOVÁ, I., cit. v pozn. 30.

36 Přibližně ve stejném období vznikl rovněž nejstarší archeologický areál na Slovensku prezentující nálezy výzkumu J. Eisnera v letech 1933–1937 na Děvíně: EISNER, Jan. Výskum na Devíne v letech 1933–1937. *Historica Slovaca*. 1940–1941, roč. 1–2, s. 108–137. Bez ISSN.

37 Po dokončení revitalizace byla společností RK stavební, s. r. o., provizorní lávka opětovně instalována v původní nevhodné pozici, ačkoliv z výsledků jednání pravidelných konzultačních schůzek jednoznačně vyplývalo její nutné umístění při severní zdi areálu. Náprava je přislíbena novým vedením kapituly pro rok 2014.